

РЕПУБЛИКА СРПСКА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЈЕТЕ И КУЛТУРЕ
РЕПУБЛИЧКИ ПЕДАГОШКИ ЗАВОД БАЊА ЛУКА
Милоша Обилића 39 Бања Лука, Тел/фак. 051/430-110, 051/430-100 [e-mail:pedagoski.zavod@rpz-rs.org](mailto:pedagoski.zavod@rpz-rs.org)

АНАЛИЗА СТАЊА У ПРЕДШКОЛСКОМ ВАСПИТАЊУ И ОБРАЗОВАЊУ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

1. УВОД:

Стратешким документом¹ о развоју просвјете и културе У Републици Српској, на страни 19. о предшколском васпитању и образовању дефинисано је сљедеће:

Предшколско васпитање и образовање је, према актуелним научним сазнањима, *подсистем цјеловитог система васпитања и образовања од пресудног значаја за укупан раст и развој дјетета*. То је, прије свега, *васпитно-образовни процес формирања личности дјетета, од рођења до поласка у школу, којим се буде и подржавају, актуелизују сви његови психофизички потенцијали и усмјеравају позитивне тенденције које се испоље у развоју*.

Предшколско васпитање и образовање је процес раног учења, култивисања, подстицања и усмјеравања сазнајних активности о материјалним и духовним вриједностима које је човјечанство постигло током свог развоја, проширивања, уобличавања и усавршавања искуства, на коме је претежно засновано рано учење предшколског дјетета. Квалитетно предшколско васпитање и образовање остварује се у породици, друштвеним и васпитно-образовним институцијама, са подијељеном одговорношћу за постигнуте ефекте, те се заснива на јасном, свеопштем друштвеном интересу као најбољој инвестицији заједнице за развој у будућности.

2. О ЗНАЧАЈУ И ДРУШТВЕНИМ ФУНКЦИЈАМА СИСТЕМА ПРЕДШКОЛСКОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА У РС

Квалитетним предшколским васпитањем и образовањем могли би се ублажити и отклонити негативни социјални, културни, здравствени, економски и други утицаји којима су предшколска дјеца изложена у раном дјетињству. Савремено конципираним процесом предшколског васпитања и образовања, обезбјеђују се потпунији развој свих потенцијала дјетета, квалитет живота и његово одрастање, лакше укључивање у друштвени живот окружења. То се једнако односи и на реалне могућности за укључивање дјеце са посебним потребама у предшколске групе, са којима је процесом предшколског васпитања могуће дјеловати на очуване развојне потенцијале дјеце.

Циљеви овако постављеног система предшколског васпитања и образовања су, да се, у складу са хуманистичким и демократским одређењима у развоју друштва, омогући, у што је могуће већем обиму и на најквалитетнији начин, развој и усавршавање

¹ "Правци развоја просвјете и културе (2004-2007. године)"

Министарство просвјете и културе Републике Српске, Бања Лука, децембар, 2003.

актуелних могућности сваког предшколског дјетета, задовољавање његових развојних потреба до нивоа самоактуелизације и испуњавање свих права дјетета заснованих на принципима Конвенције ОУН о правима дјетета.

Будући да је савремена породица преузак друштвени оквир за процес примарне социјализације, развоја самоконтроле и одговорности, когнитивног развоја и свих других аспеката развоја, од великог значаја је, осим подршке породици за успјешну функцију у васпитању, одређење за јачање и развој свеобухватног система предшколских установа за дјецу, посебно за дјецу послје навршене треће године живота. Осим тога, *квалитетно предшколско васпитање и образовање је један од најзначајнијих сигнала породици о намјерама заједнице у популационој политици и демографској обнови становништва.*

**3. ПРЕДШКОЛСКЕ УСТАНОВЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ ДАНАС;
Преглед података о броју дјеце, броју и структури група у установама за предшколско васпитање и образовање (Упис 2005/2006.) и двомјесечном „Програму припреме за школу“ уз подршку Фонда Дјечије заштите**

		ЈАСЛИЧКИ УЗРАСТ					ВРТИЋКИ УЗРАСТ					УКУПНО %
		Млађа (0-1)	Средња (1-2)	Старија	Мјешов. (1-3)	Свега (1-3)	Млађа (3-4)	Средња (4-5 год.)	Старија (5-6)	Мјешов. (3-6 год.)	Свега (3-6)	
ПРИМАРНИ ПРОГРАМ; ПРОГРАМ; ЦЈЕЛОДНЕВ	група	1	13	11	30	55	30	29	33	40	132	187
	дјеце	9	100	247	497	853	621	756	851	792	3020	3873
КРАЋИ ПРОГРАМ; ИГРАОНИЦА	група	-	-	-	-	-	-	-	-	15	15	15
	дјец	-	-	-	-	-	-	-	-	344	344	344
ОСТАЛИ ПРОГРАМИ	група	-	-	-	-	-	ПРОГРАМ ПРИПРЕМЕ ЗА ШКОЛУ (Фонд за дјечију заштиту РС) трајање: 2 мјесеца			19+	19+	253
	дјеце	-	-	-	-	-				389+	389+	4221
УКУПНО	Груп	1	13	11	30	55	30	29	33	74+	166+	455
	Дјеце	9	100	247	497	853	621	756	851	1136+	3753+	8438
										234	3832	3832

ПРОЦЈЕНЕ ВЕЛ. ПОПУЛ. И ОБУХВ АТА	(ПРОЦЈЕНА: ПРИБЛИЖНО 11..500 ПО ЈЕДНОЈ ГЕНЕРАЦИЈИ) 34 500 Обухват 2,47%	11 500	11 500 6,57%	11 800 7,21%	12 000 9,47%	+	35 300 21,49%	69 800 6,59%	+	5,49%
УКУПНО – ПРОЦЈЕНА ВЕЛИЧИНЕ ПРЕДШК. ПОПУЛАЦИЈЕ И ОБУХВАТА НЕКИМ ОД ПРОГРАМА ПРЕДШК. ВАСП. И ОБРАЗОВАЊА		69 800 дјеце од 0 – 6 година, Укупан обухват: 12, 08% цјелодневни - 6,59%, краћи - 5, 49%								

Предшколско васпитање и образовање је у интересорној надлежности између Министарства за рад, здравље и социјалну политику и Министарства за просвјету и културу Републике Српске и на први поглед, врло је скромно развијено, а регулисано је само дјелимично **Законом о дјечијој заштити** (Оснивање и финансирање установа, стандарди о броју дјеце у групама и најважнија питања о организацији рада и функционисања). Осим тога на област предшколског васпитања примјењују се универзални Правилници о Педагошком надзору, Оцјењивању и напредовању кадрова, Стручном усавршавању, што су ингеренције Министарства просвјете и културе. Предратни стандарди и нормативи се у пракси углавном не примјењују тако да тренутно ова области није адекватно регулисана. Опште је мишљење да овај подсистем образовања није добро законски регулисан, не поштују се постојећи прописи а доношење новог Закона се безразложно одлаже у недоглед, актуелном реформом основне школе неутралисан је постојећи Програм, тако да се систем одржава на импровизираним и паушалним виђењима и одлукама локалних самоуправа. Уочене су и системске сметње у функционисању Јавног фонда за дјечију заштиту који је, према одредбама Закона о дјечијој заштити, обавезан организовати припрему дјеце за школу у години пред полазак у школу, што је релативно успјешно обављано уназад 5 година. Капацитети су достигали око 450 предшколских група и 8 500 дјеце пред полазак у школу, али су органи друштвене ревизије пословања (главни ревизор), захтјевима који су реално изван компетенција ревизије, „знатно отежали“ управљање и располагање средствима за ове сврхе, тако да су капацитети преполовљени, са тенденцијом да се овај програм потпуно угаси. Ревизори се, не разумијеваћи неодложне и врло значајне потребе предшколске дјеце, као равноправне групације грађана РС, упуштају у сумњиве квалификације о надлежностима и друштвеној бризи за испуњавање права и потреба предшколске дјеце, као крајње некомпетентни за предшколско васпитање и образовање.

Овај лош примјер није усамљен, слична је ситуација на локалним нивоима гдје се предшколској дјечи не обезбјеђује ни елементарна грађанска равноправност у погледу права, у постојећим установама, осим немарног односа према објектима и средствима, врло често су руководиоци лица која не испуњавају законом прописане услове, а нису усамљени ни примјери да чланови управних одбора, које формирају локалне управе, примају више средстава за своје паушалне надокнаде него што су просјечне плате запослених по једном раднику. Врло је вјероватно да су ово последице правног вакума, паушалних тумачења потреба предшколске дјеце од стране некомпетентних лица и општег друштвеног односа према једној великој групацији својих грађана који нису у стању да се сами изборе за своја права, а поред свега и према дјелатности декларисаној као дјелатност од посебног друштвеног значаја.

У васпитно образовни процес укључено је на почетку године, укупно 32 дјеце са посебним потребама, претежно са комбинованим сметњама, или ЛМР. За инвалидну дјецу углавном нема адекватних услова а проблем укључивања дјеце са посебним потребама, у

цјелини је врло комплексан, систем нема искуства у вези с тим, а нису развијени ни одговарајући специјализовани програми, иако један број дјече може бити укључен у редовне предшколске групе. Завод не располаже подацима о националним мањинама, Ромима, васпитно-запуштеној и социјалноугроженој дјечи.

Остале значајне чињенице:

- У Републици Српској укупно је евидентирано **45 установа**, од чега су:
 1. **Јавне установе** (Оснивачи су општине) **39**
 2. **Непознат статус** (Оснивачи удружења или организације, православна црква). **4**
 3. **Приватне установе** (Оснивач је физичко лице) **2**

Преглед података о стању објеката намијењених предшколском васпитању и образовању:

Р. бр	ОПШТИН А	Број објеката и опис	Ре. бр.	ОПШТИН А	Број објеката и опис
1.	Требиње	2 објекта; јавна установа, 1 православни и 2 приватна	29.	Добој	2 објекта јавне установе и 1 приватни
2.	Љубиње	1 обј. ј. усатнове-запуштен	30.	Пелагићево	нема
3.	Берковићи	нема	31.	Д. Жабар	нема
4.	И. Мостар	нема	32.	Шамац	1 објекат јавне установе
5.	Невесиње	нема (почео се градити објекат)	33.	Модрича	1 објекат јавне установе
6.	Гацко	1 објекат јавне установе	34.	Вукосавље	нема
7.	Фоча	1 објекат јавне установе	35.	Лопаре	1 објекат јавне установе
8.	Калиновик	нема	36.	Петрово	нема
9	Трново	1 обј. ј. установе-затворен	37.	Дервента	1 објекат јавне установе
10	И. Горажде	нема	38.	Брод	2 објекта јавне установе
11	Чајниче	1 објекат јавне установе	39.	Србац	1 објекат – спорно власништво
12	Вишеград	1 објекат јавне установе	40.	Прњавор	1 објекат јавне установе
13	Рудо	нема	41.	Градишка	2 објекта јавне установе
14	Рогатица	2 обј. ј. установе (1 за школу)	42.	Лакташи	2 објекта јавне установе
15	Соколац	1 обј. ј. установе (1/2 школа)	43.	К. Варош	1 објекат јавне установе
16	Пале	1 објекат јавне установе	44.	Челинац	1 објекат јавне установе
17	Бијељина	1 објекат јавне установе, 1 приватни и 3 мања приватна	45.	Бања Лука	17 објеката јавне установе и више објеката који нису враћени својој намјени
18	И. Илица	нема	46.	Кнежево	1 објекат јавне установе
19	Х. Пијесак	нема	47.	Рибник	нема
20	Власеница	1 обј. ј. установе (1/2 школа)	48.	Језеро	нема
21	Милићи	1 објекат јавне установе	49.	Шипово	1 објекат јавне установе

22	Шековићи	1 обј. ј. установе (не ради)	50.	М. Град	2 објекта јавне установе
23	Осмаци	нема	51.	Петровац	нема
24	Сребреница	1 објекат јавне установе	52.	К. Дубица	1 објекат јавне установе
25	Братунац	1 објекат јавне установе	53.	Приједор	4 објекта јавне установе од којих у Љубији 1 не ради
26	Зворник	1 објекат јавне установе	54.	Нови Град	1 објекат јавне установе
27	И. Сарајево	нема	55.	Костајница	нема
28	Угљевик	Има ј. уст. – гради се вртић	56.	С. Мост	нема

- У јавном сектору су 64 објекта предшколских установа и 1 у изградњи (Угљевик), од којих 9 нису у добром стању (захтијева се озбиљнија санација: Љубиње, Рогатица-1, Соколац, Братунац, Брод, Дубица и Н. Град). Занимљиви су примјери објекта у Српцу који је био власништво Фабрике текстила па је у процесу приватизације продат са објектима фабрике. Слично је са обдаништем „Зенит“ у Бијељини. Ови објекти су могли бити издвојени као друштвено власништво из приватизационе масе, будући да су њихово одржавање и основне функције финасирали предратни заједнички фондови. **Наглашавамо чињеницу да у 20 мјеста са статусом општине Републике Српске, нема никаквих облика предшколског васпитања и образовања.** То су: Рибник, Језеро, Костајница, Петровац, Сански Мост, Петрово, Вукосавље, Орашје, Пелагићево, Осмаци, Хан Пијесак, Горажде, Рудо, И. Илица, И. Сарајево (2), Берковићи, Невесиње, Калиновик, И. Мостар).
- Будући да не постоје сигурна правила (прописани ближи услови о оснивању и о функционисању приватних установа, у складу са чл. 61. Закона), постоји један дио малих приватних капацитета који нису нигдје евидентирани, или су, вјероватно, настали уз сагласност општина, према чл. 61. и 62. Закона о дјечијој заштити, те нам нису доступни подаци о раду у њима, нити су обухваћене стручно-педагошким и управним надзором. Доста је примјера малих капацитета, чији је формални оснивач Удружење грађана, која функционишу највише као приватне установе, понегдје са захтјевима за финансирање од стране буџета општине. Нису рашчишћени појмови јавна установа, јавна дјелатност, нити су прецизно дефинисане "обавезе оснивача" кад је у питању приватни сектор.
- Дјечији вртић из Трнова је привремено угашен, због тешке материјалне ситуације у општини значајног пада наталитета и миграционих помјерања становништва.
- Сви капацитети предшколских установа углавном су концентрисани на урбаним подручјима у којима је, према процјенама Националног савјета за демографију и популациону политику, приближно 60% становништва (42 000 предшколске дјеце). На руралним подручјима према исом извору је приближно 40% становништва, око 28 000 предшколске дјеце.

Број и структура запослених у предшколским установама

Р. МЈЕСТО	ВАСПИТАЧ И	МЕД. СЕСТРЕ	СТРУЧНА И ТЕХН. СЛУЖБА					УКУПНО ЗАПОСЛЕ	%
			ДИРЕКТО Р И СТР	АДМИНИ	ТЕХН.	СВЕГА	СВЕГА		
КВАЛИФИКАЦИОНА СТРУКТУРА	Вис.С С	5	-	17	2	-	19	20	2,65
	В СС	270	5	34	17	2	53	328	43,39
	ССС	58	91	3	33	33	69	218	28,84
	ОШ-НК	-	-	-	-	44	44	44	5,82
	ПК	-	-	-	-	55	55	55	7,28
	КВ	-	-	-	-	63	63	63	8,34
	ВКВ	-	-	-	-	24	24	24	3,17
	СВЕГА	333 васпитача 43,20%	96 мед. сестара 13,32%	323 (43,48 %) руководј, стручни сарадници, техн. особље				756	

Подаци о броју запослених и њихова структура упућују на очигледан закључак да је *основно актуелно одређење установа усмјерено највише ка функцијама "чувања и збрињавања"*, иако нису занемарљиви потенцијали кадрова намијењених процесу васпитно-образовног рада. На овакво одређење највише дјелују претходна искуства и превазиђене програмске концепције, али и актуелни материјални и кадровски услови.

Основни проблем је у својеврсној "програмској конфузији" насталој у сукобу између двије програмске концепције у Србији, иако само формално постоје такозване "Основе програма предшколског васпитања и образовања у Републици Српској" које су превазиђене актуелном реформом основне школе. Осим тога, у оквиру сарадње са хуманитарним организацијама из свијета, кроз разноврсне активности, кроз обуку кадрова за другачије програмске концепције, у интерпретацији програма не постоје јединствени приступи.

Обиљежја неуређености имају и активности установа на једногодишњем планирању рада, планирању и припремању, стручном усавршавању, вођењу евиденција и сл. У Републичком педагошком заводу у последњој школској години ангажовану су 2 надзорника.

Компаративни преглед података о обухваћености предшколским васпитањем и образовањем у свијету и години поласка у школу²

Држава	Постотак обухваћености предшколским васпитањем и образовањем		Година поласка у школу или обухваћеност предшк.		
	3 године	4 године	5 година	6 година	7 година
<i>Белгија</i>	90%	97%	П 100%	Ш	
<i>Данска</i>	60%	НП	П 90%	Ш	
<i>Њемачка</i>	36%	64%	П 89%	Ш	
<i>Грчка</i>	60%	НП	П 99%	Ш	
<i>Шпанија</i>	16%	85%	П 96%	Ш	
<i>Француска</i>	32%	88%	П 88%	П 100%	Ш
<i>Ирска</i>	55%	100%	Ш		
<i>Италија</i>	87%	НП	Ш		
<i>Холандија</i>	НП	96%	Ш		
<i>Португал</i>	НП	20%	Ш		
<i>Вел. Брит.</i>	23%	66%	Ш		
<i>САД</i>	40%	95%	Ш		
<i>Словенија</i>	28%	53%	П 53%	Ш	
<i>Шведска</i>	НП	63%	П 67%	Ш	
<i>Србија</i>	1-7 година, 14,65 % укупно, (у сједиштима општина 29,56%) ³ 6-7 година, 49, 32 % цјелодневни, 99,48% цјелодневни и краћи програми				Ш
<i>БиХ</i>	Између 5 и 7 % популације 1-6 година (Нема сиг. под.)			Ш	
<i>РС</i>	(До 3 г.) 2,47 %	3 -5. година 5,99% 5 -6 година, 9,47% + 31,93% у двомјесечној припреми за школу (Фонд за дјечију заштиту РС)		Ш	
Укупан обухват у РС 0 – 6 година је 12,08% (Захваљујући ЈФДЗ) 6,59% у цјелодневном боравку и 5,49 % у краћим програмима					
П-предшколско, НП- нема података, Ш – школа. Подаци за БиХ, а у већој мјери и у Републици Српској, су процјене, јер нема сигурног извора података					

Очигледно је да су *Босна и Херцеговина и Република Српска у великом заостајању у погледу развоја капацитета предшколског васпитања и образовања*, у односу на свијет и непосредно окружење, па је оправдано питање могу ли се испунити обавезе друштва преузете ратификовањем међународних документа какав је Конвенција ОУН о правима дјетета. Подаци презентирани у горњој табели за Републику Српску односе се на тренутно стање, а сви други подаци (изузев Србије) су из 1995., па је привидно дошло

² Подаци о европским земљама преузети су из анализе података у "Бијелој књизи о васпитању и образовању у Републици Словенији", (1995. година), сакупљеним у вријеме најинтензивнијих реформи или припремања реформи на европском простору, у првој половини последње деценије 20. стољећа

³ Ана Гавриловић: Предшколске установе у Србији 1843-2000., Службени гласник, Београд, 2001.

до "неког побољшања" обухвата. Разумије се, на ово је дјеловала реформа основне школе, неприпремљеност предшколских установа за ширење својих функција према млађим узрасним раздобљима, али, у цјелини, нејасна и недефинисана позиција система предшколског васпитања и образовања (не постоје: Закон о предшколском васпитању и образовању, Програми предшколског васпитања и образовања, документи о развоју којим се дугорочно регулише финансирање и сл.)

ЗАКЉУЧЦИ И ПРИЈЕДЛОЗИ

1. *У вези са општим друштвеним мјерама* (контекст испуњавања Конвенције ОУН, контекст развоја и приближавања европским стандардима и контекст унапређивања популационе политике и демографске обнове становништва), а прихватајући Конвенцију ОУН о правима дјетета и новопрокламану етику васпитања неопходно је:

- ✓ Интензивније развијање "установа за дјецу", без обзира на природу и карактер власништва, у складу са реалним могућностима локалних заједница, али и укупних мјера државног буџета, у погледу помоћи неразвијеним и средње развијеним општинама у стварању услова за развој система предшколског васпитања и образовања и побољшавање квалитета живота предшколске дјеце;
- ✓ Јавна промоција и признавање права сваком дјетету на животни стандард који одговара дјечијим развојним потребама, признавањем права сваком дјетету на васпитање и образовање, развој личности, менталних и физичких способности до њихових оптималних могућности.
- ✓ Убрзати активности на изради развојних докумената о предшколском васпитању и образовању што подразумева **доношење новог закона и подзаконских аката, и новог Програма предшколског васпитања и образовања** (који је, узгред речено припремљен у виду радног текста - око 80% и могао би бити одобрен за једногодишњу систематску евалуацију) како би подстакли ревитализацију система предшколског васпитања и образовања у свим његовим димензијама.
- ✓ Размотрити приједлог да се у 2006. години непосредно пред почетак "дјечије недјеље", уз пуно ангажовање Министарства просвјете и културе, сазову засједања општинских парламената која би се искључиво бавила стањем и потребама предшколске дјеце у општини, а на крају, током "дјечије недјеље", да се сазове посебно засиједање Народне скупштине Републике Српске, која би била посвећена истим питањима.

2. *У вези са конкретним мјерама, обавезама и одговорностима* органа и институција у Републици Српској, првенствено локалних ресурса, који су по постојећем законском рјешењу дужни да се брину о "мрежи установа за дјецу" и испуњавању права дјетета, па и систематском васпитању и образовању предшколске дјеце, неопходно је:

- ✓ Свестрано **сагледати постојеће стање** у општинским органима надлежним за образовање и васпитање, нарочито број дјеце и просторни распоред, посредовањем Министарства за просвјету, како би се могао започети процес планирања развоја "мреже установа за дјецу" у сарадњи основаним јавним установама за предшколско васпитање и образовање, основним школама, удружењима и приватним сектором,

Свестрано **сагледати све материјалне капацитете** и могућности коришћења, прилагођавања просторних капацитета школа, друштвених објеката и прикладних објеката у приватном сектору, **за краће и економичније програме предшколског васпитања и образовања**, према просторном распореду дјеце у општини,

- ✓ Сагледати могућности ангажовања Јавног фонда за дјечију заштиту Републике Српске да, у прелазном периоду, до постизања системских рјешења и у складу са својим могућностима, координира и прати све активности "изградње система" предшколског васпитања и образовања.

Бања Лука, јун 2006.год.

Припремили: Надзорници за предшколско
васпитање и образовање у РПЗ

Др Перо Спасојевић
Стака Николић, проф.